

te specifični čimbenici koji utječu na njihov razvoj karijere. U knjizi su uz deskriptivne pokazatelje percepcija utjecaja pojedinih čimbenika razvoja karijere prikazane i razlike u percepcijama ispitanica s obzirom na njihova različita obilježja.

U posljednjem poglavlju, u zaključku, autorice navode da je problem segregacije i dalje prisutan u društvu, ali da visokoobrazovane žene osjećaju manju prisutnost ovog problema. Također, zaključeno je da se u Europskoj uniji polako i postepeno smanjuje jaz između spolova te da visokoobrazovane žene vjeruju da je njihova »sudbina« u njihovim rukama. Kao imperativ je postavljena važnost makroekonomskih i mikroekonomskih analiza o jednakosti spolova koje čine temelj dizajniranja specifičnih inicijativa vezanih uz jednakost spolova. Knjiga završava podsjetnikom na veliki »uspjeh žena« u 2018. godini u kojoj su upravo tri žene odabrane za vodeće ekonomiste triju prestižnih međunarodnih organizacija – Međunarodnog monetarnog fonda, Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj i Svjetske banke.

U knjizi je objektivno sagledan problem spolne segregacije visokoobrazovanih žena, a autorice su pridonijele ovom području i kroz promišljanje i kritičko sagledavanje ovog fenomena. Knjiga bez ustezanja govori o vrlo osobnim elementima svakog pojedinca, kao što su obitelj i majčinstvo, i njihovom posljedičnom utjecaju na karijeru i osobni razvoj žene. U knjizi je jasno prikazano da je nužno privatni život i okolnosti u njemu uskladiti s karijerom te da ga je nemoguće izuzeti ili ignorirati u planiranju karijere. Zbog ove knjige i sustavnog prikaza dosadašnjeg znanja i praksi ovo složeno društveno, organizacijsko i osobno pitanje postaje razumljivije. Iako mnogo govori o različitim teškoćama s kojima se društvo susreće zbog spolne segregacije, knjiga ipak naglašava da su prisutni pozitivni trendovi. Postizanje spolne jednakosti je

sporo, ali ide u pozitivnom smjeru, a glavna odrednica ovih promjena je obrazovanje. Također, provedenim primarnim i sekundarnim istraživanjem, autorice su došle do zaključka da visokoobrazovane žene osjećaju manju prisutnost i posljedice spolne segregacije te da mogu imati i uspješnu karijeru i sadržajan i ispunjavajući obiteljski život, čime pridonose nadi žena o skorom izjednačavanju u društvu.

Milka Rimac Bilušić

Katedra za organizaciju i menadžment
Ekonomski fakultet Sveučilišta u
Zagrebu

doi: 10.3935/rsp.v27i2.1725

**ECONOMICS IN TWO LESSONS:
WHY MARKETS WORK SO WELL,
AND WHY THEY CAN FAIL SO
BADLY**

John Quiggin

Princeton and Oxford:
Princeton University Press, 2019., 408 str.

Knjiga profesora ekonomije Johna Quiggina »Economics in Two Lessons: Why Markets Work So Well, and Why They Can Fail So Badly« izdavača Princeton University Press, izdana sredinom 2019. godine istražuje mogućnosti koje nudi tržište, odnosno njegovu snagu, ograničenja i opasnosti koje ono sa sobom nosi u rješavanju problema suvremenih ekonomija. Knjiga se na svojevrsan način nadovezuje na još poznatiju knjigu Henryja Hazlitta »Ekonomija u jednoj lekciji« izdanu 1946. godine i ekonomistima kao i neekonomistima možda upravo objašnjava onu »drugu lekciju« koja nedostaje »ekonomistima jedne lekcije«, a koju je dobitnik Nobelove nagrade Paul Sa-

muelson često nazivao nedostatkom stajališta ekonomije jedne lekcije, odnosno doktrine o slobodnom tržištu ili ekonomijama.

Hazlittova knjiga »Ekonomija u jednoj lekciji« postala je obvezna literatura brojnih obrazovnih ustanova ekonomskog usmjerenja i popularna kod neekonomista (u daljnjem nastavku će se zbog racionalnosti zapisa spominjati kao »Ekonomija u jednoj lekciji«). Hazlitt smatra da se ekonomija može svesti na jednu jednostavnu lekciju: tržišne cijene predstavljaju stvarne troškove svega. Ova formulacija može objasniti zašto tržišta često djeluju dobro, ali ne objašnjava zašto tržišta često pokazuju loše rezultate i kako riješiti taj problem. Paul Samuelson često je govorio: »Vratite se drugoj lekciji.« John Quiggin, za razliku od Hazlitta, naglašava važnost dviju lekcija, pokazujući ono što je ključno za uspjeh i neuspjeh slobodnog tržišta. Hazlitt, zagovornik slobodnog tržišta i protivnik vladine, odnosno državne intervencije, ima pristalice koji se često nazivaju »ekonomistima jedne lekcije«.

Prikaz knjige (slobodan prijevod) »Ekonomija u dvije lekcije: zašto tržišta rade tako dobro i zašto mogu tako loše propasti«, (u daljnjem nastavku, također zbog racionalnosti zapisa prikazat će se kao »Ekonomija u dvije lekcije«) govori o tome zašto tržišne cijene često ne odražavaju pune troškove naših izbora za društvo u cjelini, naglašavajući postojanje učinaka negativnih vanjskih utjecaja. Također, otkriva suštinske dileme koje se nalaze u središtu bilo kojeg ekonomskog pitanja, iznoseći odgovore autora knjige, profesora ekonomije Sveučilišta Queensland, ali i eminentnih suvremenika.

Ekonomija u jednoj lekciji

Ekonomija u jednoj lekciji donijela je kada je nastala svojim čitateljima važne

ekonomske spoznaje. Kao svojevrsna obrana slobodnog tržišta po modelu Frédéric Bastiata, Hazlittova jedna lekcija u odnosu na Bastiata proširuje njegove ideje i uključuje kritiku Kaynezijanskog ekonomskog modela koji je razvijen kao odgovor na Veliku depresiju 1930-ih godina prošlog stoljeća.

Hazlittova prva spoznaja je da sve što uključuje novac ima svoj uzrok i posljedicu, a da trošiti novac na jednu alternativu znači žrtvovati se na drugom području. Ovaj princip također potvrđuje i Gregory Mankiw¹ kroz prikazivanje *trade-off* odnosa, odnosno kroz koncept oportunitetnog troška. Također se važno ekonomsko znanje odnosi na činjenicu da je bilo koji oblik ekonomskog uništavanja stvarne vrijednosti, bez obzira na to koliko bio mali ili velik, na neki način naštetio čitavoj zajednici.

Druga spoznaja koju Hazlitt iznosi odnosi se na odnos ponude i potražnje i njihove povezanosti. Ponuda i potražnja samo su dvije različite strane iste kovanice. Ponuda stvara potražnju, a potražnja stvara ponudu. Uz to, mora se platiti sve što se dobije, osim besplatnih darova prirode. Potvrdu ove izjave često je naglašavao u svojim predavanjima nobelovac Milton Friedman, izjavom: »Nema besplatnog ručka«, ali i razbijanjem mita: »Ne možete oporezivati posao, samo ljude.«²

Druga važna lekcija je sagledavanje dugoročnih učinaka bilo koje politike, odnosa prema zaposlenosti kao sredstvu, a ne cilju, i nužnom usredotočenosti ekonomske politike na potpunu proizvodnju i povećanje životnog standarda ljudi.

Također, Hazlittove ideje uglavnom se slažu s temeljima austrijske školske pozicije Hayek i dr., ili teorijama klasičnog liberalizma. Hayek je neuređeno tržište

¹ Mankiw, G. (2015). Principles of Economics. Stamford: Cengage.

² Friedman, M. (1975). There's No Such Thing as a Free Lunch, Open Court Publishing Company.

smatrao spontanom poretkom i rezultatom ljudske aktivnosti, ocjenjujući ga korak po korak. Međutim, samo po sebi, tržište nije nepogrešivo.

Hazlittova ekonomija u jednoj lekciji sadrži važne istine o snazi tržišta, ali ignorira podjednako važne istine o ograničenjima tržišta. Dakle, kao što Quiggin smatra, društvu je potrebna ekonomija u dvije lekcije.

Ekonomija u dvije lekcije

Knjiga je napisana na 408 stranica, a organizirana u šesnaest glavnih i četiri pomoćna poglavlja, koja su uokvirena u četiri odjeljka: Lekcija jedan – prvi dio: lekcija; Lekcija jedan- drugi dio: primjene; Lekcija dva – prvi dio: društveni oportunitetni troškovi i Lekcija dva – drugi dio: javna politika. Naslovi poglavlja i ekonomskih kategorija koje knjiga predstavlja su (prema redoslijedu): Tržišne cijene i oportunitetni trošak; Tržišta, trošak opozicije i ravnoteža; Vrijeme, informacije i nesigurnost; Lekcija 1 kako funkcioniraju oportunitetni troškovi na tržištima; Lekcija prva i ekonomska politika; Trošak i uništenje opozicije; Vlasnička prava i raspodjela dohotka; Nezaposlenost; Monopol i neuspjeh na tržištu; Tržišni neuspjeh: vanjske okolnosti i onečišćenja; Tržišni neuspjeh: informacije, nesigurnost i financijska tržišta; Raspodjela prihoda: preraspodjela; Raspodjela dohotka: preraspodjela.

Ekonomija dvije lekcije smatra pogrešnim *laissez-faire* doktrinu koju su još u ekonomsku teoriju uveli fiziokrati, s jedne strane, ali također pogrešnim smatra i pretpostavku da se bilo koji gospodarski problem može riješiti vladinom akcijom.

Fiziokrati su vjerovali da ekonomija mora biti prepuštena sebi i svojim zakonima i da stvari idu svojim putem. Odatle krilatica *laisser faire - laisser passer* (u prijevodu : »Neka svatko radi što želi i neka sve ide svojim putem«)³. Doktrina je imala sljedbenike kroz ekonomsku povijest. Adam Smith, kao predstavnik klasične političke ekonomije, bio je zagovornik ekonomskog liberalizma *laisser faire – laisser passer*. Smith je valorizirao rad svih oblika i razvio teoriju troškova proizvodnje po kojoj se cijena robe svodi na najamninu, profit i rentu, dovodeći vrijednost robe u ovisnost o dohotku. Jedno od gore spomenutih načela ekonomije, na način na koji ih Mankiw predstavlja, također daje osnovu za tu tvrdnju (u jednom dijelu) da je tržište dobar način organiziranja gospodarstva. Nekad se mislilo da samo vlada može organizirati gospodarske aktivnosti kako bi se osigurala ekonomska dobrobit za državu kao cjelinu. Države su prešle u tržišno gospodarstvo, gdje odluke ne donosi država, već milijuni poduzeća i kućanstava (Mankiw, 2015). Pored toga, sedmi princip ekonomije profesora Mankiwa kaže da država može ponekad unaprijediti rezultate tržišta. Naime, vlada intervenira radi promicanja učinkovitosti i pravednosti. Nevidljiva ruka koju je u ekonomsku teoriju uveo Adam Smith⁴ obično vodi tržišta k učinkovitoj raspodjeli resursa, ali to nije uvijek slučaj (Ilić, 2017.).

Ekonomija u dvije lekcije također smatra da pravi odgovor često uključuje mješavinu s jedne strane tržišnih mehanizama, a s druge strane djelovanje vlade, što je osnova mješovite privrede. Uzimajući u obzir činjenicu da su država i tržište komplementi, očekuje se da se moraju međusobno nadopunjavati, jer tržište nije savršeno u svom

³ Ilić, M. (2017). Osnove ekonomije, finansija i računovodstva. Beograd: Visoka škola strukovnih studija za informacione tehnologije.

⁴ Smit, A. (2005). Bogatstvo naroda. Zagreb: Masmedia

djelovanju i kao nesavršeno proizvodi određene vanjske nesavršenosti, odnosno niz nesavršenosti. U ovom slučaju upravo država (vlada) nastaje kao regulator tržišne nesavršenosti (Ilić, 2017.).

Ekonomija u dvije lekcije utvrđuje da je oportunitetni trošak najvažniji koncept u ekonomiji, a na njemu utemeljena disciplina najkorisniji doprinos dobiti čovječanstva. Quiggin nalazi da je Hazlittova lekcija radikalno nepotpuna jer zanemaruje izvantržišne odluke (poput načina alokacije imovinskih prava potrebnih da bi tržište funkcioniralo na prvom mjestu) i što treba učiniti u vezi s tržišnim neuspjehom. Ono što je nesvakidašnje, i ostavlja prostor za razmišljanje, jest zasigurno doživljaj da je premija na kapital tržišni neuspjeh.

Zaključna razmatranja

Tendencija ekonomije u jednoj lekciji leži u ljudskoj želji da ponudi jednostavna rješenja kompleksnih problema i pruža uvid u neka bitna područja kao što su na primjer mehanizmi cijena. Međutim, ekonomija u jednoj lekciji ne daje potpuni uvid u također važne probleme poput problema eksternalija, nezaposlenost i raspodjele imovinskih prava, primjerice.

Ekonomija u dvije lekcije predstavlja sustavan i organiziran način da ekonomisti i oni koji to nisu razumiju što je to dobro u ekonomiji slobodnog tržišta, ali i koje su situacije i trenuci kad se vlade, odnosno države moraju uključiti.

Ekonomija u dvije lekcije je bitna knjiga za razumijevanje onoga što nije u redu s većinom konzervativnih ekonomskih tvrdnji, a pojedini kritičari smatraju da pobija »jednu lekciju« Henryja Hazlitta. Možda je točnije reći da je primarna namjera autora prikazati, pojasniti i proširiti i prvu lekciju, kako čitatelji, ekonomisti, studenti, neekonomisti i entuzijasti ne bi ostali uskraćeni za važne ekonomske poruke. Ekonomija u

dvije lekcije ne kaže da je vladina akcija uvijek poželjnija u odnosu na »slobodna« tržišta, već je riječ o tome da argumenti koje daju »ekonomisti jedne lekcije«, odnosno pobornici isključivo slobodnog tržišta (a protiv intervencija države) nisu održivi.

Milena Ilić

Fakultet savremenih umetnosti Beograd

VALUING PROFOUNDLY DISABLED PEOPLE

John Vorhaus

Routledge Abingdon, 2018., 159 str.

Autor knjige *Valuing profoundly disabled people* je profesor moralne i edukacijske filozofije John Vorhaus čije je istraživačko područje moralni i politički status ranjivih skupina društva, uključujući ljude s invaliditetom i demencijom.

Knjiga je publicirana 2018. godine u izdanju Routledge, Abingdon. Sadržajno je organizirana u ukupno 10 poglavlja i popis literature sa 174 navedena izvora. Tekst uvodnog poglavlja, osam tematskih poglavlja i pogovora obima su 146 stranica teksta. Knjiga je posvećena ljudima s dubokim kognitivnim oštećenjima i onima koji ih čuvaju, za njih brinu, poučavaju i njeguju. Ova knjiga može biti od koristi većini stručnjaka koji se bave problematikom i unaprjeđivanjem prava osoba s invaliditetom u društvu.

Tematska poglavlja s ključnom orijentacijom na osobe sa značajnim ograničenjima učenja propituju njihov položaj u društvu u odnosu na identitet i poštovanje, funkcioniranje i sudjelovanje u svakodnevnom životu, ljudsko dostojanstvo i sposobnosti,